

РИСИ НЕДОБРОСОВІСНОЇ КОНКУРЕНЦІЇ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ КРАЇН СВІТУ

Недобросовісна конкуренція має місце в країнах із розвинутою ринковою економікою. Тим більше вона поширена в державах із перехідною економікою, коли закони ринку не завжди діють і в розпорядженні споживачів немає розвинутої інфраструктури, яка б дозволила їм захистити свої права.

Легальні визначення недобросовісної конкуренції містяться як у законодавстві зарубіжних країн, так і міжнародних договорах.

Відповідно до Міжнародного договору про проведення узгодженої антимонопольної політики, недобросовісною конкуренцією є будь-які спрямовані на придбання переваг у підприємницькій діяльності дії (бездіяльність) господарюючих суб'єктів, що суперечать національному антимонопольному законодавству, звичаям ділового обігу і можуть заподіяти або заподіяли збитки іншим господарюючим суб'єктам, або завдати шкоди їхній діловій репутації [1].

Поняття «недобросовісна конкуренція» у РФ має правові рамки, отримало в російському законодавстві легальне визначення. Відповідно до ст. 4 Закону РФ «Про конкуренцію та обмеження монополістичної діяльності на товарних ринках» [2] недобросовісною конкуренцією визнаються будь-які спрямовані на придбання переваг у підприємницькій діяльності дії господарюючих суб'єктів, що суперечать положенням чинного законодавства, звичаям ділового обігу, вимогам добропорядності, розумності і справедливості і можуть заподіяти або заподіяли збитки іншим господарюючим суб'єктам — конкурентам або завдати шкоди їхній діловій репутації.

У російській юридичній літературі пропонується визнавати недобросовісною конкуренцією будь-які винні дії, що суперечать діловим звичаям, професійній етиці або добропорядності при здійсненні господарської діяльності з метою конкуренції, що заподіює або може заподіяти шкоду (загальна заборона недобросовісної конкуренції, тобто генеральний делікт). Загальну заборону недобросовісної конкуренції передбачається деталізувати в переліку конкретних недобросовісних конкурентних дій (так названих сингулярних, тобто спеціальних деліктів).

При визначенні поняття «недобросовісна конкуренція» зарубіжне законодавство широко використовує такі моральні критерії, як «добрі вдачі», «добра совість», «чесні звичаї», що служать інтеграції правових і моральних норм, підсилює регулюючу дію права, включаючи в правовий механізм елементи позадержавного, морального примусу.

От деякі витяги із зарубіжного права. Переслідується: «Всяка поведінка або комерційна практика, що вводять у оману або у будь-який інший спосіб суперечать звичаям доброї торгової практики або мають місце у відносинах між конкуруючими суб'єктами чи у відносинах суб'єктів комерційної діяль-

ності з клієнтурою» — ст. 2 швейцарського Закону про недобросовісну конкуренцію від 19 грудня 1986 р. «Діяльність торговця, що суперечить добрим діловим звичаям і яка завдає або може завдати шкоди торговцю, іншій юридичній особі і споживачу» — ст. 30 югославського Закону про торгівлю від 8 серпня 1990 р. «Всяка дія або поведінка при здійсненні господарської діяльності, що суперечить добросовісній торговій практиці і завдає або може завдати шкоди інтересам конкурентів у відносинах між ними або в їхніх відносинах із споживачами» — ст. 12 болгарського Закону про захист конкуренції від 2 травня 1991 р. Сходні критерії використані в законодавстві Німеччини, Чехословаччини, Румунії [3, 73].

У Польщі згідно із Законом «Про боротьбу з недобросовісною конкуренцією» актом недобросовісної конкуренції вважається протиправне або таке, що порушує добрі звичаї, діяння, якщо воно загрожує правам іншого підприємця або клієнта чи порушує їх [4].

Визначення нечесної конкуренції, надане в ст. 1382 Цивільного кодексу Франції, досить розпливчато. У французькій правовій літературі зустрічаються широкі формулювання. Наприклад, вказується, що в якості недобросовісної конкуренції повинні кваліфікуватися будь-які дії, що полягають у використанні облудних засобів в економічному суперництві. При цьому підкреслюється, що недобросовісна конкуренція є необхідним доповненням до правової регламентації будь-якого виду промислової власності. Є і, навпаки, більш вузькі визначення недобросовісної конкуренції. Так, затверджується про наявність недобросовісної конкуренції тоді, коли один торговець вчиняє у ході своєї комерційної діяльності стосовно іншого торговця, який займається подібною діяльністю, акт або винну дію, що може заподіяти останньому шкоду, і все це з метою залучити на свою сторону його клієнтуру. У багатьох джерелах, як судових, так і літературних, підкреслюється трудність точного і усеосяжного визначення поняття недобросовісної конкуренції у французькому праві [5, 23].

У російській юридичній літературі К. Ю. Тот'єв визначає недобросовісну конкуренцію як дії господарюючих суб'єктів, спрямовані на придбання переваг у підприємницькій діяльності. Навряд чи можна погодитися з таким визначенням, оскільки воно за своїм змістом охоплює і правомірну поведінку в сфері конкуренції, без урахування того, що недобросовісна конкуренція є правопорушенням.

У законодавстві багатьох держав установлені законодавчі обмеження конкуренції. Так, відповідно до ст. 2595 Цивільного кодексу Італії конкуренція має здійснюватися таким чином, щоб не заподіювати шкоду інтересам національної економіки й у межах обмежень, установлених законом і корпоративними нормами.

У зарубіжному законодавстві і практиці недобросовісна конкуренція, що не допускається в ході звичайної чесної господарської практики, відрізняється від тих конкурентних прийомів, що спрямовані на монополізацію ринку і захоплення на ньому домінуючого становища. Останні повсюдно є предметом

антимонопольного, антитрестовського законодавства (за термінологією США і ряду європейських держав) або про обмежувальну ділову практику (за французькою термінологією). Однак настільки суворе розмежування в законодавстві здійснюється не занадто часто. «Класичний» Закон про недобросовісну конкуренцію від 7 червня 1909 р. (Німеччина), мабуть, не знаходить повних адептів. Прийняті в останні 10–15 років у ряді країн законодавчі акти, що регулюють конкурентні відносини, як правило, включають норми як антимонопольного характеру, так і правила про припинення недобросовісної конкуренції. Яскравим прикладом тому служить французький Закон 1966 р. Аналогічний підхід спостерігається в угорському Законі 1990 р., у югославському Законі 1990 р. і в болгарському Законі 1991 р. [3, 73–74].

Слід відрізнити недобросовісну конкуренцію від забороненої конкуренції. Хоча і та, і інша конкуренція є неправомірною, між ними є істотна різниця. При недобросовісній конкуренції мова йде про зловживання належним суб'єкту господарювання правом вільно і чесно конкурувати з іншими суб'єктами на шкоду конкурентам і споживачам, а також суспільним інтересам. Заборонена конкуренція означає участь у конкуренції з порушенням установлених законодавством заборон конкурувати у певних сферах (наприклад, у сфері дії природних монополій) або певним суб'єктам (наприклад, що не мають необхідних атрибутів легітимації), або стосовно певних видів діяльності (де діє державна монополія), або порушення договірних зобов'язань про стримування від конкуренції з певним суб'єктом господарювання.

Подібне відмежування недобросовісної конкуренції від інших неправомірних дій у конкуренції провадиться в зарубіжних державах.

Так, у правовій літературі Франції підкреслюється різниця між недобросовісною конкуренцією у власному змісті й інших видів обмежень у сфері конкурентних відносин. Причому головна різниця провадиться між недобросовісною, або неправомірною, конкуренцією (*concurrence deloyale ou illicite*) і забороненою, або недозволеною, конкуренцією (*concurrence interdite ou non autorisfee*) [6, 28–30].

У 50–60-х роках в правовій доктрині іноземних держав разом з поняттям «недобросовісна конкуренція» розпочав використовуватись термін «обмежувальна ділова практика» — *Restrictive practices, pratiques restrictives*.

Міжнародно-правове визнання це поняття одержало на Конференції ООН з обмежувальної ділової практики в 1980 р., коли був прийнятий, за участю колишнього СРСР, «Комплекс узгоджених на багатосторонній основі справедливих принципів і правил щодо контролю за обмежувальною діловою практикою». У тому ж році Генеральна Асамблея ООН схвалила цей Документ, який рекомендував урядам керуватися ним у своїй діяльності, спрямованій проти обмежувальної ділової практики.

Таким чином, у правовому регулюванні іноземних держав співіснують два поняття з питання ведення торгівлі недозволеними методами, що порушують принципи рівності, справедливості і взаємної вигоди, — недобросовісна конкуренція і обмежувальна ділова практика.

Під обмежувальну ділову практику підпадає головним чином антимонопольне (у США — антитрестівське) законодавство. Обмежувальна ділова практика являє собою заходи захоплення ринків збуту усередині країни і за кордоном шляхом створення або злиття великих монополістичних об'єднань і груп у різних правових формах (трестів, синдикатів, консорціумів, холдингів тощо).

Але монополізація ринків здійснюється й іншими методами, яких безліч. У згаданому вище «Комплексі», схваленому ООН, дається офіційне визначення обмежувальної ділової практики — це «дії чи поведінка підприємств, які шляхом зловживання домінуючим становищем на ринку або придбанням цього положення та зловживання ним обмежують доступ до ринку або іншим чином невинувато стримують конкуренцію, що негативно впливає чи може негативно вплинути на міжнародну торгівлю або які за допомогою офіційних чи неофіційних письмових чи усних угод або домовленостей створюють аналогічний вплив».

У цьому ж документі наведені загальні види обмежувальної ділової практики, до яких відносяться: укладання угод групами компаній про встановлення експортних чи імпорتنих цін як у бік їх завищення, так і в бік зниження, що може з'явитися фактичним усуненням з ринку даного товару конкурентів; укладання угод про розподіл ринків чи покупців товарів або послуг, наприклад, розподіл маршрутів перевезень вантажів морським шляхом і (або) встановлення підвищених або знижених фрахтових ставок у порівнянні з конкурентними світовими ставками; використання монопольного становища та встановлення в контрактах з торговими партнерами дискримінаційних цін, а також комерційних і правових умов тільки в інтересах монополіста; створення великого попиту на даний імпорتنий товар шляхом обмеження його продажу з наступним збільшенням цін для отримання надприбутку; дискримінаційний, незаконний бойкот товарів або фірм при закупівлі чи поставці товарів по імпорту або експорту; дискримінаційний бартер; створення транснаціональних компаній, що монополізують ринки збуту продукції та послуг і ряд інших.

Цей перелік різних форм обмежувальної ділової практики, звичайно, не є вичерпним. У праві іноземних держав діє цілий ряд законів, які регулюють питання конкуренції і обмежувальної ділової практики. Серед них є закони, які безпосередньо стосуються обмежувальної ділової практики:

ФРН — Закон проти обмежень конкуренції (1957 р., з доповненнями);
Великобританія — Закон про обмежувальну торговельну практику (1997 р.);
Данія — Закон про контроль за монополіями і обмежувальною практикою (1955 р.);

Іспанія — Закон про заборону обмежувальної торговельної практики (1963 р.).

До законів, які регулюють питання обмежувальної ділової практики, відносяться також закони про патенти, товарні знаки, митне законодавство, закони про авторські права і т.п. У кримінальному законодавстві іноземних держав, як і в Україні, передбачається також кримінальна відповідальність за використання у господарюванні деяких форм обмежувальної ділової практики, наприклад в Кримінальному кодексі Франції (ст. 419).

У правовій літературі розмежують застосування законодавства про інтелектуальну власність і законодавства про захист від недобросовісної конкуренції.

Власник інтелектуальних продуктів може звертатися за захистом прав на цей продукт, використовуючи норми кількох законів, які мають різний характер регулювання та різні підстави для застосування. Охорона об'єктів промислової власності, зареєстрованих відповідно до спеціальних законів, при одночасному застосуванні законодавства про захист від недобросовісної конкуренції має кумулятивний характер, тобто комерційний інтелектуальний продукт охороняється одночасно кількома законами. У випадку, коли власник інтелектуального продукту не може отримати охорону цього продукту відповідно до спеціальних законів внаслідок їх неохороноздатності, він може отримати захист відповідно до законодавства про захист від недобросовісної конкуренції [7, 7].

Аналізований вид правопорушень пов'язаний із недобросовісною експлуатацією результатів роботи або ринкових зусиль конкурентів.

Результати роботи або спотворюючи зусилля підприємця можуть бути захищені відповідно до застосовуваного права про інтелектуальну власність, зокрема, патентом, найменуванням або законами про авторське право. Якщо такого захисту ні, то кожний, у принципі, вільний відтворювати, копіювати товари конкурента. Відповідно до законодавства про недобросовісну конкуренцію, така поведінка суб'єкта господарювання підпадає під дію цього законодавства, тільки якщо його потенційний результат стосовно конкурента, а також його дії і наміри охоплюються поняттям «недобросовісна конкуренція».

У цьому складі правопорушення недобросовісна конкуренція збігається з порушенням виключного права на об'єкти інтелектуальної власності (у тому числі винаходи, корисні моделі, знаки для товарів і послуг, назви місць походження товарів, фірмові найменування).

Департамент інтелектуальної власності України зазначив, що позначення, що вводять в оману — це позначення, що породжують у свідомості споживача асоціації, пов'язані з певною якістю, географічним походженням товарів і послуг, або з певним виробником, і які у дійсності не відповідають цьому.

Подібні дії є забороненими й у зарубіжному законодавстві.

Так, відповідно до ст. 2596 Цивільного кодексу Італії до числа актів, що є недобросовісною конкуренцією, відноситься використання найменувань і розрізняльних знаків, що здатні ввести в оману щодо імен і розрізняльних знаків, правомірно використовуваних іншими, або близько імітують товари конкурента, або здійснюють, за допомогою інших засобів, дії, що здатні ввести в оману щодо товарів і діяльності конкурента.

У ФРН це називається імітацією розрізняльних знаків конкурента [8, 124]. Мова йде про товарні знаки, зовнішнє оформлення товарів (послуг), імена власні, фірмові найменування, особливі позначення підприємств, назви друкарських робіт.

У Франції відповідні положення розроблені судовою доктриною.

Паразитична конкуренція полягає в тому, що будь-яка особа «паразитичним» способом живе за рахунок іншої особи, використовуючи репутацію її імені, діяльності, товарів або послуг. При цьому не відбувається прямого копіювання товарів (послуг) іншої особи або дискредитації останньої. Дії правопорушника полягають у запозиченні ним досягнень іншої особи без очевидного, на перший погляд, порушення її прав. В інших випадках дії правопорушника, узяті окремо, не можуть бути визнані неправомірними, але їхнє повторення веде до паразитичної конкуренції. Під паразитичною конкуренцією, наприклад, розуміються дії торговця, який користується або намагається покористуватися з репутації, придбаної законним шляхом іншою особою, навіть якщо в нього (торговця) не було наміру шкодити цій особі [5, 24].

Стаття 1(1) Закону Японії №14 про запобігання недобросовісній конкуренції від 1934 р. (із наступними змінами) серед шести видів дій, що підпадають під недобросовісну конкуренцію, називає, по-перше, використання позначення, ідентичного або подібного з ім'ям, фірмовим найменуванням, товарним знаком, контейнером або упаковкою товарів, або іншого позначення, що ідентифікують товари іншої особи, загальновідомі в межах території, на яку поширюється дія цього Закону, або продаж, поширення чи експорт товарів, на яких розміщене і таке позначення, унаслідок чого відбувається змішування з товарами цієї особи. У п. 2 цієї статті мова йде про недобросовісне використання позначення, ідентичного або подібного до імені, фірмового найменування, знака або іншого позначення, що ідентифікує ділові операції іншої особи, загальновідомі на території дії Закону, унаслідок чого публіка вводиться в оману щодо місця ділових операцій або діяльності згаданої особи [9, 13–14].

У постсоціалістичних країнах захист відмітних позначень регулюється, у принципі, традиційним способом, як захист від застосування чужих фірмових або особливих позначень, товарних знаків і символів, що вводять в оману, наприклад, у таких положеннях: ст. 12 абз. 1 п. 6 болгарського, ст. 5 (позначення фірми, що вводять в оману), ст. 6 (погроза переплутати при однойменності), а також ст. 7 (плутанина при зміні підприємців) польського, ст. 5 абз. 1а румунського, ст. 10 п. 4 латиського, ст. 7 п. 4 молдовського законів); ст. 13 абз. 3 п. 10 словенського (де, із погляду небезпеки введення в оману несуттєвим вважається навіть згода власника відповідного чужого позначення); параграф 47 чехословацького і параграф 7 угорського законів [10, 73].

Література

1. Міжнародний договір про проведення узгодженої антимонопольної політики від 25.01.2000 г. // Бюлетень законодавства і юридичної практики України. — 2001. — № 1. — С. 361–379.
2. О конкуренции и ограничении монополистической деятельности на товарных рынках. Закон РСФСР от 22 марта 1991 г. // Ведомости Съезда народных депутатов РСФСР и Верховного Совета РСФСР. — 1991. — № 16. — Ст. 499.
3. Как быть с недобросовестным конкурентом // Закон. — 1993. — № 1. — С. 73–75.
4. Форнальчик Г. Роль Антимонопольного Комітету і суду у запровадженні закону про конкуренцію (Польський досвід) // Матеріали міжнародної конференції з питань антимонопольної політики. Київ, 23–27 жовт. 1995 р.

5. Еременко В. И. Пресечение недобросовестной конкуренции по французскому праву // Вопросы изобретательства. — 1990. — № 4. — С. 22–28.
6. Еременко В. И. О пресечении недобросовестной конкуренции // Вопросы изобретательства. — 1992. — № 1–2. — С. 27–30.
7. Безух О. В. Захист від недобросовісної конкуренції у сфері промислової власності : автореф. дис. ... канд. юрид. наук / О. В. Безух. — Донецьк, 2001. — 19 с.
8. Андрощук Г. А. Защита от недобросовестной конкуренции / Г. А. Андрощук. — К. : НЦЭО, 1998. — 396 с.
9. Еременко В. И. Японское законодательство о пресечении недобросовестной конкуренции // Вопросы изобретательства. — 1990. — С. 13–17.
10. Развитие законодательства о пресечении недобросовестной конкуренции в капиталистических странах // Материалы семинара «Защита от недобросовестной конкуренции». Киев, 21–25 апр. 1997 г. — К., 1997. — 124 с.

Анотація

Кулибаба В. С. Риси недобросовісної конкуренції за законодавством країн світу. — Стаття.

У статті розглядаються основні характеристики недобросовісної конкуренції, властиві законодавству різних країн. При цьому будь-яке тлумачення загального правила стосовно визначення недобросовісної конкуренції ґрунтується на принципах чесної і добросовісної конкуренції, звичаях ділового обігу.

Ключові слова: конкуренція, недобросовісна конкуренція обмежувальна ділова практика, добрі звичаї ділового обігу.

Аннотация

Кулибаба В. С. Черты недобросовестной конкуренции по законодательству стран мира. — Статья.

В статье рассматриваются основные характеристики недобросовестной конкуренции, присущие законодательству разных стран. При этом любое толкование общего правила касательно определения недобросовестной конкуренции основывается на принципах честной и добросовестной конкуренции, обычаях делового оборота.

Ключевые слова: конкуренция, недобросовестная конкуренция, ограничительная деловая практика, добрые обычаи делового оборота.

Summary

Kulibaba V. S. Lines of Unfair Competition Are on the Legislation of the World Countries. — Article.

The article is devoted basic descriptions of unfair competition, inherent to the legislation of different countries. Thus any interpretation of general rule concerning the decision of unfair competition is base on principles of honest and conscientious competition, customs of business turn.

Keywords: competition, unfair competition, restrictive business practice, kind customs of business turn.